

ikke maa faa gyldig Grund til at undres over og bebrejde os, der nu lever, pietetsløs og kortsynet Behandling af de Dødes Haver. En farbar Vej maa kunne findes, saaledes at en Kirkegaard, der ikke længer benyttes som Begravelsesplads, fortsat bliver et fredlyst Sted, en Park eller Have eller lignende. Mon ikke just *de levende* trænger til saadanne Fristeder, ikke mindst i en stor By. Hvor meget der — til manges Glæde og Forfriskelse — kan faas ud af smaa Arealer, kan ses f. Eks. af Raadhushaven i København eller af Haven ved det kongelige Bibliotek sammesteds. Tilsvarende kunde let nævnes fra mange Steder i Provinsbyerne (jevnt. S. 31—33). De nedlagte Kirkegaarde kan, med en nødvendig Modificering af deres ydre Fremtræden, blive Steder, hvor Mennesker standser lidt paa deres altfor travle Færd igennem Livet og imellem Blomster og Fugle møder noget af den Stilhed,

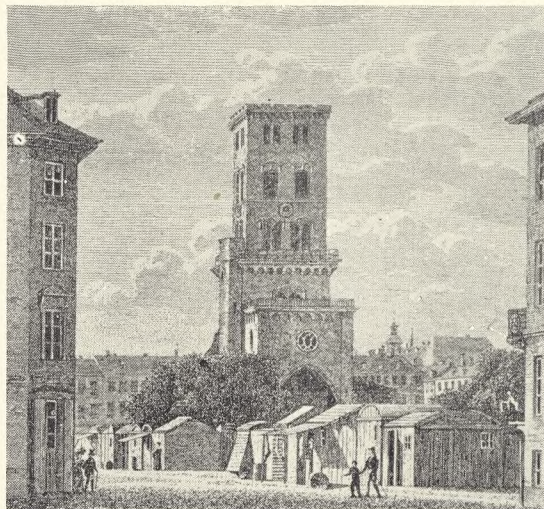

Fig. 88.
Nikolaj Kirkeplads 1831
(efter gl. Stik).

som ethvert Menneske trænger til. Paa den Maade kunde Velsignelsen over den viede Jord gives videre fra Slægt til Slægt. Der blev nok alligevel Plads til de Butikker og Raadhuse og andet, der Tid efter anden bliver Brug for.

Ublufærdig Merkantilisme — og sund —

Naturligvis kan Kirkegårde ikke drives uden Penge. Dette har man indset for Århundreder siden, og formentlig så længe som det nuværende økonomiske System har eksisteret, har der også måttet betales for at få de Døde i Jorden, og Kirkerne har lavet deres særlige Systemer herfor. Allerede i 1517 (altså under Katoliscismen) takseredes Begravelser i Ribe således, at de i Domkirken kostede 10, i Lindegården 2 og ude på den formentlig ikke tilplantede Kirkegård $\frac{1}{2}$ Daler. Omtrent et Hundred År efter (1609) siger en Vedtægt for Sct. Mortens Kirke i Randers, at ingen må »verre fri for begravelse pending«, og her sorterede man Ligene efter om de var i Ege- eller i Fyrretræskister, idet der for dem i en Egetræskiste skulde erlægges ikke mindre end »tyve slette daller«, mens dem der kun skulde i en »furkieste udi

Kirken« kunde nøjes med 8 »daller«. Mens den førstnævnte Taksering i nogen Grad svarer til vore Dages Klassificering efter Familie- og Liniegrave eller lign., er den sidstnævnte Takstordning ikke ulig den, der råder, når man i en moderne Kirkegårdsvedtægt kræver, at der for Nedsættelse af Lig, der er lagt i Zinkkister, skal sikres Gravfred i to Perioder (eller 40 År), men Motiveringerne i disse Tilfælde behøver jo ikke at have været den samme, og har sikkert heller ikke været det.

Foruden at Kirken således praktisk talt fra »Tidernes Morgen« har udvist en vis mere eller mindre nødvendig Merkantilisme overfor Begravelserne, har også Gejstligheden i nogen Grad gjort det. Da det blev Skik og Brug at sætte Gravmæler på Gravene, og da denne Skik nødvendigvis måtte genere Udnyttelsen af

Kirkegårdsgræsset, som iøvrigt bredte sig over store Arealer, og som Præsterne ifl. Dom (1545) havde fået tilkendt Retten til, fastsattes det i Danske Lov (1683), at hvis nogen vil »lægge Steen eller andet Monument på Gravene, da bør de give noget til Kirken efter Billighed«, -- hvorfra den (i nogle Tilfælde stadig) eksisterende (og ubehageligt virkende) Avgift ved Opstilling af Gravmæler stammer.

Også i den moderne Lovgivning er det fastslået, at der knytter sig visse økonomiske Forhold ved et Dødsfald, — og når det i Loven om almindelig Begravelsesforsikring er fastsat, at der ved ethvert Dødsfald skal udbetales en vis Sum Penge, må det anses for selvfølgeligt, at der af dette Beløb også flyder en vis passende Del til Kirkegården, som er pligtig at yde såvel Jordplads som Kastning og Tilkastning af Grave, og som må betale sin Graver derfor og skal sætte sig i Udgift til ny Kirkegårdsjord, når den eksisterende er opbrugt.

Man kan diskutere, hvorvidt Begravelserne bør være gratis eller om man skal opretholde den gamle Regel, at »den, som bestiller Spillemanden, må også betale ham«, — *in casu*: Graven, der betales af Begravelseshjælpen og de Efterlevende. Der er Kommuner, hvor al Jordfærd er gratis, — d. v. s. den er ikke gratis for Kirken (Kommunen), men for den Enkelte, hvorefter Kirke (Kommune) tager sig Udgifterne dækket gennem Skatteligning på alle i det pågældende Samfund. Men endnu er dette jo ikke blevet det almindelige, og hvorvidt det principielt skal fastslås at blive det, må der nok politisk trækkes Tov om.

Vi må imidlertid konstatere, at vi stort set er kommet dette Skridt adskilligt nærmere, bl. a. i Hovedstaden. Her var det for en Årrække siden krævet, at Kirkegårdene økonomisk skulde »hvile i sig selv«, — og de gjorde det; men da så Drifts- og Anlægsudgifterne steg og steg,

og Taksterne snart på det ene, snart på det andet måtte forhøjes, så at de begyndte at blive selv Borgerrepræsentanterne for kraftige, ændredes dette Forhold derhen, at Taksterne stabiliseredes, og der stillede et Beløb af Kommunens Kasse til Rådighed for at dække et Underskud, — denne Ordning eksisterer stadig og kostede i sidste Finansår Kommunen over 1 Million Kr. Det er værd at erindre om, at samme Forhold også gør sig gældende i andre Byer (f. Ex. Svendborg), uden at Kirkegårdene derfor er blevet kommunale. Ligeså er det Praxis visse Steder i Sverige (Göteborg yder f. Ex. for Tiden årlig c. halvanden Million Kroner til at dække Kirkegårdenes Underskud), og fra Nytår 1947 er Ligbrænding blevet gjort gratis ved en Række af Sveriges største Byer.

I København findes der foruden de *kommunale* Kirkegårde, hvor altså Underskudet dækkes ved Tilskud fra Skatteborgerne, også nogle få *kirkelige* Kirkegårde, således f. Ex. Holmens og Garnisons. Begge disse Kirkegårde ejes af de pågældende Sognekirker, og de rummer på deres Område nogle af vore dyrebareste Grave, nemlig for dem, der faldt for Fædrelandet. Det måtte derfor forekomme dobbelt magtpåliggende, at Driften af disse Kirkegårde blev så pietetsfuld og så omhyggelig som muligt og i alle Henseender sådan, at der ikke kan øves nogen Kritik derimod. At dette ikke ubetinget har været Tilfældet, er desværre en Kendsgerning, og da Holmens Kirkegård i 1942 gennem Lovgivningen fik Lov at fungere til År 1960, sattes Kritikkkens Søgelys ganske naturligt ind over denne og havde ikke uvæsentlige Ting at indvende (jevnf. »V. K.« Bind 14, S. 136—37). Det var så meget mere urimeligt, at der skulde være væsentligt at udsætte på denne Kirkegård, som denne (ligesom Garnisons) giver et så stort Overskud, at de to Kirkegårde i overvejende Grad danner det økonomiske Grundlag for Kirkerne.

Nu har Holmens Kirkegård igen hændt Opmærksomheden på sig, nemlig gennem Avertering om en ny Inspektør (se Fig. 89) og de deri værende Linjer om, at Inspektøren foruden at skulle have sin faste Løn, tillige kan vente et passende Provenue af det Overskud, som Kirkegården giver, — ganske som det gøres overfor Expeditricer, Ledere eller Bestyrere i en almindelig Forretning af profan Karakter.

Hvad dette Tilbud til den nye Leder af Kirkegården indebærer i Penge, er ikke godt at sige, og det skal ikke her stilles som noget Spørgsmål; men at det navnlig frister særlig merkantilt indstillede Personer er givet. Spørgsmålet, som Offentligheden og VORE KIRKEGAARDE må stille, er dog af en anden Art. For det turde været givet, at skal den ledende både se på at få mest muligt ud af Kirkegården for sin egen Pung, og at få Kirkegården til at være det værdigste og smukkeste Minde om de Døde i Almindelighed og de Faldne i Særdeleshed, ja, så kån det jo nok hænde, at der hos Lederen opstår Samvittigheds- eller Økonomi-Komplekser, — og er det den virkelig merkantilt indstillede Mand, som er blevet den nye Leder, så er det menneskeligt, om han gerne ser sig selv sikret indtil 1960, — efter hvilken Tid der ihvert Fald

ikke bliver flere Nedsættelser af Lig at tjene Penge på. — Spørgsmålet er derfor, for det første: Om Kirkegården gennem den trufne Bestemmelse om at drive den kirkelige Kirkegård efter så profane Linier

ikke forskærtser væsentligt af den Sympati, der ellers ofte står om de kirkelige Kirkegårde overfor de kommunale, og derved gør sit til, at ellers venligt sindede Personer siger: Nej, lad os så få Kirkegårdene drevet kommunalt! Indtil nu er blot 10 % af Byernes og ikke 1 % af Landsbyernes Kirkegårde under kommunal Drift. — Resten eller langt den overvejende Del er altså stadig Kirkens. — Og for det andet må der spørges, om det ikke vil give Bagslag til Kirkegården selv ved at sænke Niveauet for Kirkegårdens Standard yderligere, hvad hverken Menighedsrådet eller Nationen kan være tjent med.

Tiden vil vise, om vore Bekymringer har været berettigede; men vi kan ikke undlade at fremsætte dem.

Stillingen som Inspektør ved Holmens Kirkegaard.

Fra 1. Januar 1948 er Stillingen som Inspektør ved Holmens Kirkegaard ledig og ønskes besat med en gartnerisk og kommercielt uddannet Mand, som er fortrolig med Kirkegaardsf forhold.

Stillingen, som ikke er pensionsgivende, lønnes med 8.500 Kr. aarlig plus Dyrtidstillæg (for Tiden 40 pCt.) og Frihellig.

Afhængig af Størrelsen af det eventuelle Overskud, som maatte fremkomme ved Kirkegaardens Drift og under Hensyn til dennes Vedligeholdelsestilstand kan det forventes, at Kirkebestyrelsen udover ovennævnte Lønning vil indstille Inspektøren til et Vedlag.

Fig. 89.
Dagbladsannonce fra
Efteråret 1947.

Fra et Besøg på nogle Kirkegårde i Dalarne

Havemarkitekt Johannes Tholle

For en meget stor Del af Svenskerne gælder det, at dette at komme Nord om Dalelven er noget, som de aldrig når, men som de et helt Liv igennem sandsynligvis har drømt om at opnå. I Særdeleshed gælder det naturligtvis for dem, der bor i de allersydligste Dele af Landet. Årsagerne dertil er de ganske enkle, at Sverige jo er et overordentlig langstrakt

Rige, og Afstanden fra Skånes Kyst og til Dalelven, der ikke engang er Sveriges Midterlinie, er omkring 600 km, eller en Strækning som fra København og halvvejs til Paris. Men Ønsket om at komme did op, hvor Sveriges Hjerte banker, og Sveriges Historie er skrevet med det dyreste Blod, — det er der. —

Dalarne er Svealands nordligste Land-